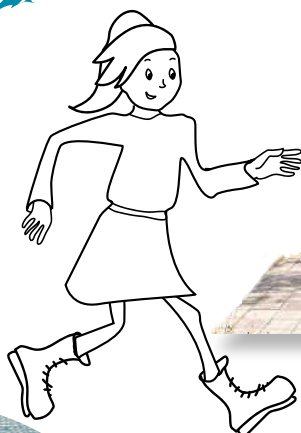

GEHEIMEN VAN BERG EN RIJN

//////
HET WATER KOMT / 1855

Vroeger...

De mensen wisten dat al dat het ijs gevaarlijk kon worden. Toen het eind februari begon te dooien in Duitsland werd het al snel kritiek. De ijsvlaktes braken in stukken. Honderden ijsschotsen werden door het hard stromende water op elkaar gegooid.

Dijkdoorbraak

Kruiend ijs

Er ontstonden grote ijsdammen, die het water tegen hielden. Hier en daar begon al water over de Grebbedijk te stromen. Op 5 maart lieten dijkbewakers vier kanonschoten klinken vanaf de Wageningse Berg. Een bode snelde naar Veenendaal en liet daar de noodklok luiden en schreeuwde: 'Vlucht, vlucht, het water komt!' Het water maakte een groot gat in de Grebbedijk bij de Blauwe Kamer. Met enorme kracht stroomde het de Gelderse Vallei binnen. Tientallen ijsschotsen dreven met het water mee. De boerenhofsteden 'Het Verdriet' en 'Groote Doove' werden meteen met de grond gelijk gemaakt. In de Nude in Wageningen braken de bomen als lucifershoutjes af en Achterberg kwam onder water te staan. Alleen de school en andere hoge delen bleven droog. In Rhenen kwam het water alleen in het laagste gedeelte van de stad. Ook in Elst hadden alleen de huizen die in een laag gebied waren gebouwd last van het water. Maar ook in Rhenen en Elst maakte het hoge water diepe indruk. Tientallen vluchtelingen kwamen deze plaatsjes binnen en werden er opgevangen. En rondom de Utrechtse Heuvelrug was het overal water. Aan de overkant van de Rijn was de Betuwe overstroomd.

Veenendaal was helemaal ondergelopen. Alleen de Oude Kerk lag hoog genoeg om niet door het water te worden overspoeld. In Veenendaal stierven dertien Veenendaalers die zich niet bijtijds in veiligheid konden brengen, de verdrinkingsdood. Veel beesten gingen dood. Ook raakten de mensen veel spullen kwijt. Het water maakte huizen kapot en nam alles mee. En als het huis heel bleef moest veel gerepareerd worden. Sommige spulletjes waren voorgoed door het water bedorven. Sommige mensen waren vóór de ramp al arm en nu hielden ze nog minder over.

Gelukkig kwam er hulp. Mensen uit het hele land brachten geld. De inwoners van Veenendaal werden via de spoorlijn, die nog maar tien jaar bestond, naar Utrecht gebracht. Daar mochten ze wonen in een leegstaande kerk, de Geertekerk. En ook in andere plaatsen van het land waren de vluchtelingen welkom.

Watersnood

Watersnood monument in Veenendaal

De Gelderse Vallei en de Betuwe zijn daarna nooit meer overstroomd. Maar we blijven de rivier in de gaten houden. In 1995 was het water van de rivier zo hoog dat het spannend was of de dijken het zouden houden. Gelukkig is het goed gegaan. Daarna zijn de dijken nóg hoger en nóg sterker gemaakt. Nog steeds is men daarmee bezig. Ook worden er extra geulen in de uiterwaarden gegraven zodat de rivier meer ruimte heeft om te stromen. Hopelijk komt er nooit meer een dijkdoorbraak.

Opdracht 1 Wat is de goede volgorde?

Zet nummertjes.

- ☐ Strengse vorst maakt enorme ijsvlakte
- ☐ Smeltwater
- ☐ Opnieuw dooi
- ☐ Dooi
- ☐ Rijnwater stijgt, uiterwaarden lopen onder
- ☐ De dijk breekt door
- ☐ Enorme dammen van ijsschotsen houden het water tegen. Het waterpeil stijgt nog meer

Opdracht 2 Wat hoort bij elkaar?

Wat hoort bij elkaar? Trek lijntjes

1. Smeltwater

2. Uiterwaarden

3. Noodklok

4. Wageningse Berg

5. Grebbedijk

6. Gelderse Vallei

7. Spoorlijn

8. Geertekerk

a. leegstaande kerk in Utrecht. Hier werden mensen uit Veenendaal opgevangen

b. Klok die alleen geluid werd wanneer er nood was: vijand, brand, of water

c. Heuvel achter Wageningen, vanwaar je goed uitzicht hebt over de Rijn

d. Het grasland tussen de dijk en de rivier

e. Dijk tussen de Grebbeberg en Wageningen. Als je met de pont naar Opheusden gaat, rij je erover

f. Was nog maar tien jaar geleden aangelegd.

g. Laaggelegen gebied dat onder water kan lopen. Veenendaal, Renswoude, Scherpenzeel en Amersfoort liggen in dat lage gebied

h. Water dat van smelten van sneeuw en ijs afkomt

Opdracht 3 Bericht van de burgemeester

Lees het bericht van de burgemeester.

‘ook heeft men door den vloed het verlies van elf menschenlevens te betreuren gehad, als zijnde op den 8 Maart eene schuit gezonken waarbij zes, en op den 21 daaraanvolgend mede eene schuit omgeslagen waarmede vijf personen het leven verloren’

Hoe komt het dat die 11 mensen gestorven zijn?

Opdracht 4 Vluchten voor het water

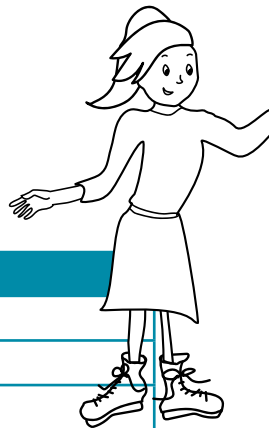
Jij leeft in de tijd van toen. Stel dat je moet vluchten voor water en je mag bijna niets meenemen. Wat neem je als eerste mee en wat daarna?

Brood	Zak bruine bonen
Dekens	Set ondergoed
Oud zakhorloge, dat je kreeg van je opa	Foto album
Water	Oude kranten voor wc papier
Gedroogde vruchten	Je huisdier
Olielampje	Briefpapier met schrijfgerei
Trui	Nog een tonnetje water
Tondeldoos om vuur te maken	Tent
Spannend leesboek	Je blikken doos met mondharmonica
Geld	Sieraden

Opdracht 5 Waterschade

Als je huis beneden vol met water staat heb je heel veel schade. Welke dingen gaan kapot, of worden lelijk door het water? Kies voor elk vertrek twee dingen en schrijf erachter wat de schade is.

Vertrek	Welk ding	Wat ermee gebeurd is
Gang		
Gang		
Kamer		
Kamer		
Keuken		
Keuken		

Opdracht 6 Liefelingsvoorwerp

Veel mensen moesten plotseling uit hun huizen vluchten. Ze konden bijna niets meenemen. Je denkt natuurlijk het eerste aan eten, drinken en kleding. Het leven van mensen en dieren is voor iedereen het belangrijkste.

Wat is daarna echt onvervangbaar? Ben je wel eens iets kwijtgeraakt waaraan je erg gehecht was? Schrijf binnen een minuut drie liefelingsvoorwerpen op. Eén van die voorwerpen mag je de volgende dag mee naar school nemen. Maak met de hele groep een mooie tentoonstelling en vertel waarom dat voor jou je liefelingsvoorwerp is.

Opdracht 7 Hoe hoog komt het water bij jou?

Op de volgende bladzijde vind je een kaart waarop je kunt zien hoeveel land van de Gelderse vallei toen overstroomde. Bij de familie van Zanten stond 285 duim water in huis. Nou was in die tijd een duim hetzelfde als een centimeter, maar dan nog. Het huis van de familie van Zanten stond waar nu de Meentweg op het Valleikanaal stuit en overgaat in Benedeneind, aan de zuidkant van Veenendaal. Google maps laat zien dat hier nu het bedrijf Ben Arendsen staat. Zij zouden een paal van drie meter in de tuin kunnen zetten 'tot hier kwam het water in 1855'.

Op deze plek in kwam het water
in 1855 tot 285 duim hoog

Heb je enig idee hoe hoog drie meter is? Hoe hoog is het plafond in de klas bijvoorbeeld? Zou je dan nog veilig zijn als je huis twee verdiepingen en een zolder heeft? Waar zou je dan moeten gaan zitten om geen natte voeten te krijgen? Wat vinden de anderen?

Hoe hoog komt het water bij jou?
Zou jij weten hoe hoog het water komt als er nu een overstroming zou komen?

Hoe hoog komt het water bij jou thuis?

Tot de drempel, of misschien wel tot de dakgoot? En de school? Zou die overstromen?

En weet je ook welke plek bij jou in de buurt het veiligst zou zijn?

Ga naar de volgende link om dit te weten te komen. <https://overstroomik.nl/>

Antwoord: Bij mij in de buurt is de veiligste plek.

Waarom? Omdat

Deze kaart staat op het Digibord.

Hij komt uit het Gelders Archief.

De juf of meester heeft hem uit de

Lade Magazijn/Watersnood 1855/

Het overstroomde gebied gehaald.

Kun jij uitleggen hoe het water over het

land is gekomen vanaf de dijkbreuk in de

Grebbebedijk en het gedeelte van de

Gelderse vallei dat onderstroomde?

Opdracht 8 Schrijf een verslag

In het jaar van de watersnoodramp 1855 schreef de burgemeester van Veenendaal hierover. Zoals je merkt was het Nederlands toen anders.

De overstroming der gemeente veroorzaakt door den doorbraak der Grebbebedijk, welke doorbraak op Maandag 5 maart des namiddags omstreeks vyf ure plaats greep en waarop het lagere gedeelte van het dorp, zijnde de buurt het Benedeneind, reeds des avonds omstreeks negen uren werd geïnundeerd en welker bewoners, hoewel tijdig genoeg gewaarschuwd, echter met het grootste gedeelte hunner have niet konden vlugten, aangezien het ijs en het binnenwater het vervoer met schuiten belette en zij dus met hunne geladen schuiten moesten wachten tot er meerdere water kwam, maar hierin voor het meerendeel zijn verhinderd door het met den vloed meekomend ijs.

Schrijf nu het verslag in je eigen woorden. Woorden die je niet kent, zoek je op. Let goed op woorden die wij nu anders schrijven.

Opdracht 9 Waar zou jij naar toe willen?

Veel mensen werden door hulpverleners naar de Geertekerk in Utrecht gebracht. Daar bleven ze tot het weer mogelijk was om naar huis te gaan. Wat zou jij doen als je in Rhenen woonde in die tijd? Naar welke plaats zou jij gaan? en waarom?

Opdracht 10 Het Watersnood monument.

Een grote gelamineerde foto van het monument zit in de leskist. Pak die er maar bij. In Veenendaal staat het Watersnoodmonument. Je ziet hier het monument.

1. Een monument is iets wat je laat terugdenken aan iets wat vroeger gebeurd is. Wat zou er gebeurd zijn?

.....

2. Hoe hoog denk je dat het water gestaan heeft?

3. Waarom staan de namen van deze mensen op dit monument?

.....

4. Hoe komt het dat de mensen zijn overleden op 8 maart, drie dagen na het stijgen van het water?

.....

Hieronder zie je een lijst van Veenendaalse overledenen als gevolg van de Watersnoodramp. Naar datum van het ongeluk en alfabetisch gesteld, zou dan de volgende volgorde ontstaan:

8 maart 1855:

Cornelis van Wijk 13 jaar
Geertrui van Wijk 17 jaar
Gerritje van Wijk 4 jaar
Hendrikje van Wijk 11 jaar
Jacob van Wijk 17 maanden
Cornelis Janssen (70 jaar)

21 maart 1855:

Roelof van Hal 54 jaar
Hendrik van den Heuvel 50 jaar
Cornelis van der Meijden 48 jaar
Cornelis van der Meijden 14 jaar
Jacob van der Meijden 16 jaar 5.

Schrijf de naam op van het jongste slachtoffer dat is overleden op 8 maart en van het oudste slachtoffer dat is overleden op 8 maart.

Jongste slachtoffer Oudste slachtoffer

Er woonden in die tijd nog veel meer mensen in Veenendaal dan alleen die families, hoe zou het komen dat die niet overleden zijn door het water?

.....

Opdracht 11 Waterschade repareren.

Bekijk samen de Powerpoint presentatie Waterschade uit de lade Magazijn

Wat moet er aan dit huis gerepareerd worden?

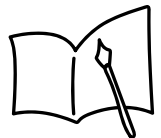
Maak er maar een tekening van.

Opdracht 12 Wat zou je kunnen missen?

Jij leeft in de tijd van toen. De watersnood was niet in jouw dorp. Wat zou je kunnen missen voor de vluchtelingen? Zet in de tabel hieronder hoeveel jullie thuis kunnen missen voor de vluchtelingen. Bijvoorbeeld 0 tenten, 1 deken, 2 spannende leesboeken.

Wat	Hoeveel?
Brood	
Deken	
Zak bruine bonen	
Set ondergoed	
Gedroogde vruchten	
Olielampje	
Trui	
Tondeldoos om vuur te maken	
Spannend leesboek	
Briefpapier met schrijfgerei	
Tent	
Je blikken doosje met knikkers	
Geld	

.....

De kern!

Opdracht 1 Opvang in de Geertekerk

Vergelijk: Hoe werden vluchtelingen vroeger opgevangen (Geertekerk) en hoe doen we het nu? Ook toen waren er acties voor de slachtoffers. Is er veel verschil met nu? Schrijf dat eens op.

Wat zou jijzelf willen doen? Kun je een eigen actie bedenken? Hoe ga je dat aanpakken? Maak een stappenplan voor je actie en ontwerp een mooie flyer.

Opdracht 2 Inzamelingsacties

Toen, in 1855, werden overal in het land acties gehouden om geld in te zamelen. Lees de drie acties in het hok hieronder:

Actie 1. Middelstum, Groningen.
Een muziek-en zangvereniging houdt een concert.
Opbrengst: € 38

Actie 2. Utrecht.
Gezelschap van rijke en geleerde mensen schenkt geld.
Opbrengst: € 110

Actie 3. Assen, Drenthe.
Er wordt een kinderloterij georganiseerd.
Opbrengst: € 33,55

Welke actie zou in onze tijd veel geld kunnen opleveren voor de vluchtelingen uit het (een)rampgebied?

.....

Heb jij zelf weleens meegedaan aan een actie voor (nood) hulp?
Waar was dat voor?

.....

Opdracht 3 Ramptoerisme

Utrechtenaren konden tegen betaling naar de vluchtelingen komen kijken.

Zou jij dat hebben gedaan? JA/NEE

Waarom zouden mensen dit doen?

Zet een kruisje voor het antwoord waarvan jij denkt dat goed is:

☐

Omdat ze mensen willen helpen

☐

Omdat ze dat spannend vinden

☐

Omdat mensen toen nog geen televisie hadden

Ben jij weleens met je ouders naar een plek geweest waar iets ergs was gebeurd? Bijvoorbeeld dat er na een grote storm een boom was omgevallen bovenop een auto? Vertel eens wat je toen hebt gezien?

We noemen dit: Ramptoerisme.
Vraag aan je juf of meester of je het filmpje mag bekijken.
https://www.youtube.com/watch?v=A0PsGo5t5eI&ab_channel=NOSJeugdjournaal

Opdracht 4 Bekijk de twee schilderijen hieronder.

Opdracht 5 Regels in de Geertekerk

Het mocht natuurlijk geen rommeltje worden in de Geertekerk. Daarom waren er regels. Bedenk zelf twee afspraken waaraan iedereen zich moet houden. Je kunt denken aan afspraken over eten en drinken, afspraken over het slapen gaan, afspraken over de verzorging van hoe je er uitziet. Hoe, waar, wanneer moeten dingen gebeuren? Voorbeeld: Om 8 uur 's morgens eet iedereen het ontbijt rondom de kachel. We eten brood met boter.

Maak een mooi overzicht van de regels, waarvan jij denkt dat daardoor alles op rolletjes verloopt.

Kun je daarvan een powerpoint presentatie maken en op het digibord laten zien? Je kunt dan ook meteen vertellen waarom jij die regel belangrijk vindt. Denk erom het is wel bijna 200 jaar geleden, je leefde toen heel anders. Denk je dat eens in.

De kern!

Opdracht 6 Huisregels voor vluchtelingen

Misschien komen bij jou in huis wel vluchtelingen uit Oekraïne wonen. Wat zou jij dan belangrijk vinden om te vertellen en hoe doe je dat?
Zij spreken geen Nederlands en jij spreekt hun taal niet.

Bedenk met een groepje hoe jullie dat aan gaan pakken. Je mag er ook tekeningen bij maken. Presenteer dit aan de klas.

Bronvermelding

Foto's: p1. HVOV/ nietbangvoorwater.nl, p2. tremele.nl, p3. gelderlander.nl, p.6 photonews, p.7 googlemap, p.7 Gelders archief, p8. rtlnieuws.nl, p.9 mijn gelderland.nl, p.11: Schilderij links: Fred Steitner, Schilderij rechts: Oud Veenendaal, p.12: Freepik

Grafische vormgeving en illustraties: Grafische Kamer in samenwerking met Martine Verwoerd

© Stichting ter behartiging van de belangen van scholen met de Bijbel op reformatorische grondslag te Achterberg
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Indien iemand meent als rechthebbende in aanmerking te komen, kan hij of zij zich tot de uitgever wenden.

REDACTIE

erfgoedhenen.nl

ONTWERP

grafische
kamer

grafischekamer.nl

IN SAMENWERKING MET:

CULTUURPLATFORM
RHENEN

